

Taustamuistio

Suomen kestävän kehityksen toimikunta, kokous 3/2010

13.10.2010, Säätytalo, Helsinki

Paikallisista aloitteista yhteiseksi kestävän kehityksen ratkaisuksi

Kansalaiset, kylät, kunnat, maakunnat, erilaiset yhteisöt ja yritykset ovat toimijoita, joiden valinnat ja päätökset ratkaisevat kestävän kehityksen toteutumisen käytännössä. On tärkeää, että kansallinen kestävän kehityksen politiikka tukee ja antaa välineitä kunnissa ja alueilla tehtävään työhön ja päinvalvontaan. Esimerkiksi maankäytön suunnittelulla luodaan edellytykset kestävälle alue- ja yhdyskuntarakenteelle sekä liikennejärjestelmälle. Paikalliset aloitteet ja hyvät käytännöt voivat puolestaan antaa sytykkeitä muille kunnille, alueelliseen yhteistyöhön sekä parhaiden käytäntöjen käyttöön ottoon myös laajemmin yhteiskunnassa.

Kestävän kehityksen edistäminen ja erityisesti ilmastomuutoksen hillinnän tavoitteet ovat läpileikkavia, kaikkia toimintoja koskevia periaatteita ja tavoitteita. Maankäytön ohjaus, kaavoitus ja liikenne-ratkaisut edellyttävät päätöksiä, joissa on tunnistettava kestävän kehityksen vaatimukset ja vaikutukset. Työhyvinvoinnista ja työelämän laadusta huolehtiminen sekä terveyden edistäminen kaikessa toiminnassa vahvistavat niin ikään paikallista kestävää kehitystä.

Kestävä kehitys on kuntahallintoa ja päätöksentekoa koskeva horisontaalinen periaate, joka olisi saata-va kiinteäksi osaksi kuntien strategiatyötä ja suunnittelujärjestelmää. Lisäksi alue- ja seututaso pitäisi liittää nykyistä kiinteämmin mukaan kansallisiin kestävän kehityksen prosesseihin.

Paikallisen keke-toiminnan kansainväliset lähtökohdat

Kuntien kestävän kehityksen työlle lähtökohdan antoi vuonna 1992 Rio de Janeirossa pidetty YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssi. Rion konferenssissa sovittiin maailmanlaajuisesti kestävän kehityksen periaatteista ja hyväksyttiin Agenda 21 –toimintaohjelma, jonka luku 28 käsittelee paikallishal-linnon asemaa kestävän kehityksen edistämiseksi. Yhtenä tavoitteena oli, että kaikki maailman kunnat laativat oman Paikallisagenda 21 -ohjelmansa yhdessä kuntalaisten ja paikallisten sidosryhmien kanssa.

Suomen kunnissa sitouduttiin ahkerasti paikallisagendojen laadintaan erityisesti 1990-luvulla. Kuntaliiton tietojen mukaan vuonna 2009 yhteensä 220 kuntaa oli laatinut oman kestävän kehityksen ohjelmansa. Asukkaita näissä kunnissa oli noin 77 % koko maan asukasluvusta. Nytemmin kuntien kestävän kehityk-sen työ on näkynyt myös esimerkiksi ilmastokampanjoissa ja muissa teemakohtaisissa hankkeissa. Vaikka varsinaisia paikallisia kestävän kehityksen ohjelmia ei enää juurikaan laadita, ovat Suomen kunnat ottaneet aktiivisesti käyttöön kestäviä toimintatapoja. Kestävä kehitys on arkipäiväistäytynyt ja ammatillistunut paikallishallinnossa.

Euroopan kaupungit järjestivät oman ympäristökokouksen vuonna 1994 Aalborgissa, Tanskassa. Täl-löin hyväksyttiin ns. Aalborgin asiakirja eli eurooppalaisten kaupunkien ja kuntien yhteinen sopimus kestävästä kehityksestä. Sopimus edellyttää kestävän kehityksen ohjelmaan tähtäävän prosessin käynnistämistä kunnissa yhdessä asukkaiden, yritysten ja kansalaisjärjestöjen kanssa. Maailmanlaajuisesti kuntien kestävän kehityksen työtä kehittävä ja koordinoiva järjestö on ICLEI - Local Governments for sustainability.

Kuntaliitto on merkittävä paikallistason kestävä kehityksen työn tukija ja on paikallisagendatyön tukemisen lisäksi pyrkinyt kuntatasolla edistämään mm. ympäristömyönteisten hankintojen tekemistä, ilmastoasioita, kestävä kehityksen huomioimista suunnittelu- ja osallistumisjärjestelmässä sekä kehittänyt kestävä kehityksen työkaluja kuntien käyttöön.

Kuntaliiton kestävä kehityksen kotisivut: http://www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path=1;29;356;1987

Kestävä kehitys mukaan päivittäiseen päätöksentekoon

Kunnat ovat kestävä kehityksen kannalta keskeisiä toimijoita: ne edistävät työllisyyttä ja yrittäjyyttä, järjestävät palveluita asukkailleen mutta myös kuluttavat luonnonvaroja ja energiaa. Arjen perusasiat vaikuttavat ratkaisevasti kehityksen kestävyys, mm. asumisen, liikkumisen ja syömisen valinnat vauhdittavat tai hidastavat ilmastonmuutosta. Kuntalain mukaan kunnat pyrkivät edistämään asukkaidensa hyvinvointia ja kestävä kehitystä alueellaan.

Kun kestävä kehityksen vaatimia muutoksia etsitään, kansalaisten osallistuminen asioiden valmisteluun nostaa esille paikalliset lähtökohdat sekä erilaisia näkemyksiä ja vaihtoehtoja punnittavaksi. Osallistamalla oman elinympäristönsä suunnitteluun kansalaiset voivat olla mukana rakentamassa kestävä kehityksen edellytyksiä koko yhdyskunnan tasolla. Paikallinen toiminta ja osallistuminen edistävät myös eri hallintokuntien vuorovaikutusta ja auttavat sovittamaan yhteen päätöksenteon eri tasoja.

Paikalliset ja alueelliset toimijat tarvitsevat myös tukea ja tietoa kestävä kehityksen tavoitteiden toteutukseen, esimerkiksi tietoa toimenpiteiden vaikutuksista tai tietoa hyvistä käytännöistä ja jo testatuista toimintamalleista. Lisäksi kaikki tahot on saatava mukaan, kunnissa viranhaltijoiden lisäksi myös luottamushenkilöt, elinkeinoelämä, järjestöt ja kansalaiset. Myös uudet innovaatiot voivat viedä kestävä kehitystä eteenpäin. Pitkäjänteinen kestävä elinkeinopolitiikka vahvistaa kunnan ja maakunnan elinvoimaa ja lisää sitä kautta sen vetovoimaa asuin- ja työpaikkana.

Paikallisesti on toteutettu lukuisia hankkeita, joissa on kestävä kehityksen mukaisesti saavutettu monia erilaisia hyötyjä. Näiden hankkeiden hyviä käytäntöjä olisi mahdollista hyödyntää myös muilla alueilla. Esimerkiksi energia- ja materiaalitehokkuutta parantavissa hankkeissa voidaan ympäristöhyötyjen lisäksi saavuttaa kustannussäästöjä. Järvien kunnostushankkeissa parannetaan samanaikaisesti ympäristön tilaa, alueen virkistysarvoa sekä matkailu- ja kalastuselinkeinojen mahdollisuuksia. Monissa paikallistason aloitteissa kansalaiset saavat osallistua ja vaikuttaa oman ympäristönsä kehittämiseen, mikä osaltaan edistää ihmisten sitoutumista toimintaan.

Paikallisia "Suomi-laboratorioita"

Kuntatasolla on myös tehty pioneerityötä konkreettisten tavoitteiden asettamiseksi ja kestävä kehityksen ratkaisujen löytämiseksi. Kaksi vuotta sitten viisi kuntaa – Kuhmoinen, Mynämäki, Padasjoki, Parikkala ja uusikaupunki - ryhtyi pioneereiksi kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi EU:n asettamia tavoitteita enemmän ja sovittua aikataulua nopeammin. Hiilineutraalit kunnat (HINKU) – hankkeen kunnat ryhtyivät vähentämään päästöjä välittömästi ja konkreettisesti. Tavoitteena on saavuttaa vähintään 80 prosentin kasvihuonekaasupäästöjen väheneminen vuoden 2007 tasosta vuoteen 2030 mennessä. Kahdessa vuodessa kunnissa on tehty yli 70 energiatehokkuuteen, energian säästämiseen, uusiutuvan energian käytön lisäämiseen sekä ympäristömyötäisiin investointeihin liittyvää toimenpidettä. Yli 60 toimenpidettä on suunnitteilla.

Hankkeen tulokset osoittavat, että tavoitteeseen voidaan päästä nykYTEKNOLOGIALLA ja energian nykyhinnalla. Keskeistä paikallistason työn onnistumisessa on kunnan johdon sitoutuminen, yhteistyö kun-

nan, kuntalaisten, elinkeinoelämän ja järjestöjen välillä sekä ymmärrys siitä, että ympäristötavoitteiden saavuttaminen tarkoittaa yleensä myös säästöjä kunnalle ja mahdollisuuksia elinkeinoelämälle.

HINKU-hankkeen toinen vaihe jatkuu vuoden 2012 loppuun TEKESin, yritysten ja Suomen ympäristökeskuksen rahoituksella. Tarkoituksena on jatkaa konkreettisia toimenpiteitä päästöjen vähentämiseksi, lisätä yhteistyötä järjestöjen ja neuvontaverkostojen kanssa, levittää HINKUssa syntyneitä työkaluja, tietoa ja käytäntöjä muihin kuntiin sekä syventää yhteistyötä vastaavien ulkomaalaisten kokeiluhankkeiden kanssa.

HINKU-kotisivut: <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=366941&lan=fi&clan=fi>

Aluehallinnon uudistus mahdollisuutena

Valtion aluehallinnon uudistus vuoden 2010 alusta lähtien oli merkittävä muutos kestävän kehityksen alueellisen edistämisen näkökulmasta. Erityisesti elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista, ELY-keskuksista, on muodostumassa keskeisiä kestävän kehityksen alueellisia toimijoita. Yhtenä ELYjen strategiana tavoitteena on ilmastonmuutoksen hillintä ja kestävän kehityksen edistäminen.

Tavoitteena pitäisi olla, että kuntien, seutujen ja maakuntien strategioissa kestävä kehitys ja erityisesti ilmastonmuutoksen hillintä ja kestävä energiatalous asemoituvat osaksi kuntien ja seutujen strategisia ydinprosesseja sekä maakuntaohjelmia. Lisäksi pitää tunnistaa kestävän kehityksen sisältämät elinkeinopoliittiset mahdollisuudet seudullisissa elinkeinostrategioissa ja niitä toteuttavissa hankkeissa sekä maakuntaohjelmien rooli kestävän kehityksen vahvistamisessa.

Toimikunnan paikallisjaosto Apaja

Kestävän kehityksen toimikunta perusti vuonna 2007 alue- ja paikallisjaoston edistämään kestävä kehitystä alue- ja paikallishallinnossa sekä niiden keskinäisessä yhteistyössä. Jaoston erityistehtävänä on myös edistää kansallisen kestävän kehityksen strategian (2006) toimeenpanoa sekä tehdä aloitteita kansalliseen kestävän kehityksen prosessiin.

Apaja on keskittynyt tukemaan alueita niiden kuntien ja seutujen kokoamisessa yhteistyöhön kestävän kehityksen strategian jalkauttamiseksi ja käytännön toteuttamiseksi sekä hyviä käytäntöjä koskevan tiedon ja kokemusten vaihtamiseksi. Apaja on järjestänyt teemaseminaareja ja tapaamisia mm. poliittisten päättäjien kanssa. Apajan työlle on selvästi tarvetta, mutta sen toiminnan jatkuminen on jäänyt odottamaan uusia strategisia kestävän kehityksen linjauksia.

Apajan kotisivut: <http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=22109&lan=FI>

Ratkaisuja yli valtiorajojen

Suomi edistää paikallisten hyvien käytäntöjen vaihtoa myös yli valtiorajojen. Tähän liittyen merkittävä lähiaikojen ponnistus on Pohjoismainen koko Itämeren alueen kattava kestävän kehityksen konferenssi, joka järjestetään Turussa 31.1.-2.2.2011 osana Suomen pohjoismaista puheenjohtajuusvuotta. Konferenssin tavoitteena on edistää valtioiden, kaupunkien, alueiden, yritysten ja järjestöjen yhteistyötä ja ponnisteluita kestävämmän Pohjolan ja koko Itämeren alueen kehittämiseksi. RATKAISUJA lähellä, yhdessä –konferenssin tavoitteena on tuoda kestävän kehityksen ratkaisut kaikkien Pohjoismaiden ja Itämeren alueen maiden ulottuville ja inspiroida eri toimijoita muuttamaan käytäntöjään, toimintamallejaan, palvelujaan ja tuotteitaan kestävämmiksi myös pidemmällä tähtäimellä.

Ratkaisuja2011 –konferenssin kotisivut: www.ratkaisuja2011.fi

Kysymyksiä keke-toimikunnan kokoukseen 13.10.2010

- 1. Miten HINKU-hankkeen rohkaisevat tulokset ja yhteistyömalli saataisiin siirrettyä kansalliselle tasolle ilmasto- ja kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamiseksi?**
- 2. Miten kunnat, maakunnat ja valtion aluehallinto saataisiin tiiviiseen yhteistyöhön kestävän kehityksen seudullisten ja alueellisten ratkaisujen toteuttamiseksi?**
- 3. Miten paikallis- ja aluehallinto voisi käytännössä edistää kestävän kehityksen eri ulottuvuuksien – taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen – samanaikaista huomioimista suunnittelussa ja päätöksenteossa?**